

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до організації самостійної роботи, практичних занять та

виконання письмових робіт з дисципліни

«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

(для підготовки бакалаврів усіх напрямів)

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2016**

Методичні вказівки до організації самостійної роботи, практичних занять та виконання письмових робіт з дисципліни «Економічна теорія» (для підготовки бакалаврів усіх напрямів) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Ю. В. Федотова, Г. І. Рибак. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 48 с.

Укладачі: канд. екон. наук, доц. **Ю. В. Федотова**,
асист. **Г. І. Рибак**

Рецензент

М. С. Наумов, кандидат економічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою економічної теорії, протокол № 3 від 29.10.2016 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Зміст дисципліни.....	5
Змістовий модуль 1 Економічний розвиток: рушійні сили та ступені.....	7
Змістовий модуль 2 Мікроекономічний аспект розвитку економіки.....	16
Змістовий модуль 3 Макроекономічний рівень господарювання.....	26
Порядок обрання та правила виконання контрольної роботи студентами заочної форми навчання та тематика контрольних робіт з дисципліни	38
Порядок, методи і критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів.....	43
Список рекомендованої літератури.....	47

ВСТУП

Економічна теорія як наука вивчає закономірності розвитку економічних систем, економічні закони та принципи їх функціонування, дії людей, спрямовані на ефективне господарювання в умовах обмежених ресурсів, особливості ринкових перетворень в економіці, сучасні процеси глобалізації економічного життя суспільства.

Економічна теорія входить до двох систем наук. По-перше, вона є невід'ємною частиною суспільствознавства, – наука про економіку як основу суспільного розвитку. А по-друге, як фундаментальна наука, економічна теорія є теоретичним базисом всіх економічних наук.

Відображаючи всю різноманітність економічного життя суспільства, економічна теорія не може бути догматичною, базуватися на поглядах якоїсь школи або абсолютизувати її. Тому під час вивчення курсу розглядаються набутки як класичних, так і сучасних напрямів і течій, їх різні точки зору щодо найактуальніших загальнотеоретичних, мікро- і макроекономічних проблем становлення соціально орієнтованого ринкового господарства, тенденцій розвитку економіки у XXI столітті.

Згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу, для підвищення ефективності вивчення політичної економії необхідно поряд з аудиторною роботою більше уваги приділяти самостійній підготовці студентів, кількість годин на яку збільшено. Це сприятиме формуванню у майбутніх фахівців навичок активної і творчої діяльності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути:

- 1) знання основних економічних категорій;
- 2) вміння аналізувати економічні явища і процеси;
- 3) знання методів дослідження економічних факторів, явищ процесів;
- 4) уміння орієнтуватись в економічному житті суспільства;
- 5) вміння самостійно виробляти і приймати оптимальні економічні рішення.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1 Економічна теорія

Змістовий модуль 1 Економічний розвиток: рушійні сили та ступені

Тема 1 Предмет економічної теорії та її практичне використання

Виникнення і розвиток економічної теорії. Предмет економічної теорії, його структура та еволюція визначення. Функції економічної теорії. Методи пізнання економічного життя суспільства. Економічні категорії, закони й принципи.

Тема 2 Загальні основи економічного розвитку.

Економічні потреби та виробничі можливості суспільства. Економічна система: поняття та основні типи. Власність та її роль в економічному розвитку суспільства.

Тема 3 Виробництво, його фактори та ефективність.

Сутність і структура суспільного виробництва. Фактори виробництва та їх взаємодія. Економічна ефективність суспільного виробництва, її показники. Проблеми економіки природокористування.

Тема 4 Форми організації суспільного виробництва та їхня еволюція.

Натуральне та товарне виробництво: сутність та типи. Економічні та неекономічні блага. Товар і його властивості. Закон вартості та його функції. Сутність і функції грошей. Закони грошового обігу.

Змістовий модуль 2 Мікроекономічний аспект розвитку економіки.

Тема 5 Ринкове господарство як невід'ємна складова товарного виробництва.

Риси, функції, структура та інфраструктура ринку. Основні суб'єкти ринкової економіки. Держава як суб'єкт ринкового господарства.

Тема 6 Механізм функціонування ринку.

Споживчий вибір. Бюджетна лінія. Крива байдужості. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага. Еластичність попиту і пропозиції. Еластичність попиту і пропозиції.

Тема 7 Підприємство у ринковій економіці.

Підприємницька діяльність, її сутність та різноманітність організаційних форм. Теорія фірми. Ресурси фірми. Капітал фірми: сутність, структура, оборот та кругообіг. Виробництво і виробнича функція. Витрати виробництва і прибуток. Управління фірмою. Менеджмент та маркетингова діяльність фірми.

Тема 8 Конкуренція і монополія у ринковій економіці.

Конкуренція, її сутність та основні функції в ринковій економіці. Види економічної конкуренції. Монополія: причини виникнення, суть та основні форми. Класифікація ринкових структур.

Змістовий модуль 3 Макроекономічний рівень господарювання.

Тема 9 Основні результати і показники макроекономіки.

Національне виробництво і відтворення: зміст, види та пропорції. Основні макроекономічні показники. Методика розрахунку основних макроекономічних показників. Формування та розподіл національного продукту. Сукупний попит та сукупна пропозиція. Макроекономічна рівновага.

Тема 10 Макроекономічна нестабільність і економічне зростання. Інфляція, безробіття.

Циклічний характер розвитку економіки. Економічний цикл та його фази. Класифікація економічних циклів. Інфляція, її сутність, причини, види і соціально-економічні наслідки. Безробіття, його зміст, причини, види, форми. Наслідки впливу безробіття на економіку. Економічне зростання: зміст, типи, чинники. Концепції та найпростіші моделі економічного зростання.

Тема 11 Основні напрями регулювання економіки.

Фінансова система: необхідність, зміст, структура та функції фінансів. Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг. Податкова система та податкова політика. Грошово-кредитна система, причини нестабільності та заходи щодо її стабілізації.

Тема 12 Формування і закономірності розвитку світового господарства.

Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства. Основні форми міжнародних економічних відносин. Торговельний і платіжний баланс країни. Глобалізація економіки та загально цивілізаційні проблеми людства. Проблеми інтеграції України у світове господарство.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: РУШІЙНІ СИЛИ ТА СТУПЕНІ

Тема 1 Предмет економічної теорії та її практичне використання

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Виникнення і розвиток економічної теорії.
2. Предмет економічної теорії, його структура та еволюція визначення.
3. Функції економічної теорії.
4. Методи пізнання економічного життя суспільства.
5. Економічні категорії, закони й принципи.

Ключові категорії

Економіка. Економічна політика. Предмет економічної теорії. Нормативна економіка. Позитивна економіка. Мікроекономіка. Макроекономіка. Меркантилізм. Фізіократія. Класична школа. Кейнсіанство. Маржиналізм. Інституціоналізм. Монетаризм. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Аналіз і синтез. Індукція та дедукція. Наукова абстракція. Соціально–економічний експеримент. Економічні моделі (вербальні, графічні, аналітичні). Головна суперечність суспільного розвитку. Економічні відносини. Економічні закони. Екзогенні змінні. Ендогенні змінні.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Погляди представників класичної і кейнсіанської економічних шкіл.
2. Економічні теорії Стародавнього світу.
3. Розвиток економічної науки в Україні.
4. Порівняльний аналіз неокласичного та інституціонального напрямів сучасної економічної теорії.
5. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-економічних явищ і процесів.

Розв'язання задач

Задача 1. Розташуйте в історичній послідовності виникнення наступних економічних шкіл: кейнсіанство, неокласичний напрям, фізіократи, класична школа, маржиналізм, меркантилізм.

Задача 2. У наступному переліку вказані погляди економістів різних шкіл на предмет економічної теорії. Назвіть, яка школа якої концепції дотримується:

а) діяльність, пов'язана із зовнішньою торгівлею та припливом грошей у країну;

б) вивчення сфери виробництва, в якій створюється багатство;

в) капіталістичний спосіб виробництва й відповідні йому відносини виробництва та обміну;

г) пошук найбільш ефективних способів розподілу обмежених ресурсів і раціонального господарювання.

Задача 3. За допомогою глобальної мережі «Internet» знайдіть та прокоментуйте приклади економічних експериментів, які мали місце у світовій історії.

Тема 2 Загальні основи економічного розвитку

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Класифікація та основні характеристики потреб. Піраміда Маслоу. Економічні блага.

2. Економічна система, її сутність та основні структурні елементи. Типи економічних систем.

3. Власність як економічна категорія. Суб'єкти й об'єкти. Типи, форми та види власності. Трансформація форм власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід.

4. Сучасний стан відносин власності в Україні. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.

Ключові категорії:

Абсолютні потреби. Дійсні потреби. Суб'єктивні потреби. Об'єктивні потреби. Економічні потреби. Класифікація економічних потреб. Платоспроможні потреби. Економічні блага. Пріоритетність потреб за А. Маслоу. Задоволення потреб. Економічний закон зростання потреб. Споживчі блага. Економічна система. Еволюція економічних систем. Господарський механізм. Змішана економіка. Державна власність Традиційна економіка.. Командна економіка. Ринкова економіка. Моделі ринкової економіки. Ступінь індустріально-економічного розвитку. Соціально-економічна формація. Структура Економічні ресурси. Індивідуальні інтереси. Економічні інтереси. Об'єкти економічних інтересів. Суб'єкти економічних інтересів. Взаємодія економічних інтересів. Система економічних інтересів. Власність. Види власності. Власність на засоби виробництва. Групові економічні інтереси. Інтелектуальна власність. Колективна власність. Кооперативна власність. Муніципальна власність. Об'єкти власності. Право власності. Плюралізм форм власності. Приватна власність. Приватизація. відносин власності. Суб'єкти власності. Суспільна власність. Трудова власність. Типи власності. Форми власності. Цивілізація.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

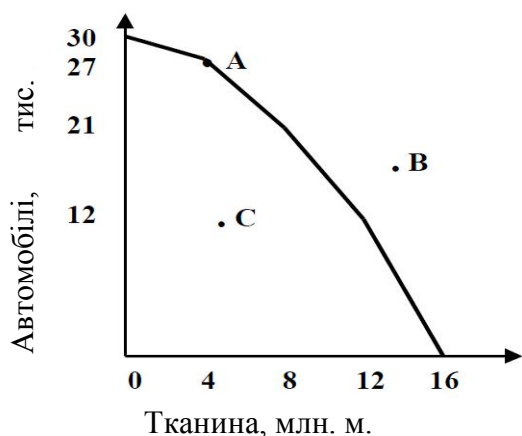
1. Взаємозв'язок економічних і соціальних потреб.
2. Теорія граничної корисності.
3. Виробничі можливості суспільства та проблема вибору.
4. Економічні інтереси як основа економічного механізму системи.
5. Мотиви і стимули виробничої діяльності людини.
6. Елементи економічної системи та моделі в рамках систем.
7. Економічна система суспільства і власність.
8. Місце власності в реформуванні економіки.
9. Власність в Україні та необхідність її реформування

10. Перехідні економічні системи: зміст і основні риси

11. Економічна модель України (цивілізаційний підхід)

Розв'язання задач

Задача 1. Які з точок А, В, С характеризують ситуацію:

а) ефективного і повного використання ресурсів;

б) недовиробництва і неефективного використання виробничих ресурсів;

в) неможливу при даних ресурсах і технологіях?

Рисунок 1.1 – Крива виробничих можливостей

Задача 2. Побудуйте криву виробничих можливостей, виходячи з наступних даних.

Таблиця 1.1 – Вихідні дані

Варіанти	Товар А	Товар Б
1	3000	100
2	2000	300
3	500	500

Визначте, де будуть знаходитися точки, які відповідають таким комбінаціям: а) 1500 А + 250 В, б) 2000 А + 350 В, в) 2500 А + 200 В.

Задача 3. За наведеними в таблиці 1.2 вихідних даних розрахуйте альтернативні витрати, пов'язані з виробництвом додаткової одиниці товару Х при переході від варіанту В до варіанта С.

Таблиця 1.2 – Виробничі можливості країни

Вид продукції	Альтернативні виробничі можливості				
	А	В	С	Д	Е
Товар Х, шт.	0	2	4	6	8
Товар У, шт.	40	38	32	18	0

Задача 4. Чи існують спільні економічні проблеми для суспільств: з централізованим плануванням, традиційним суспільством, та суспільством з ринковою економікою? Чи згодні Ви з подібним формулюванням питання?

Тема 3 Виробництво, його фактори та ефективність

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Виробництво як визначальний фактор потреб суспільства та їхнього розвитку. Зміст і структура суспільного виробництва.
2. Ресурси виробництва та їхні види. Використання економічних ресурсів.
3. Основні фактори виробництва та їхній взаємозв'язок.
4. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники.
5. Форми організації суспільного виробництва: натуральне й товарне. Еволюція товарного виробництва.
6. Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Проста та розвинена форми товарного виробництва, їхні спільні риси та відмінності.

Ключові категорії:

Виробництво. Виробнича функція. Загальна структура продуктивних сил суспільства. Загальна структура виробничих відносин. Засоби виробництва. Засоби праці. Земля. Капітал. Кінцевий продукт. Людський фактор. Матеріаловіддача. Матеріалоємність. Обмін. Організаційно-економічні відносини. Показники економічної ефективності виробництва. Показники соціальної ефективності виробництва. Праця. Предмети праці. Продуктивність праці. Розподіл. Робоча сила. Споживання. Соціально-економічні відносини. Сукупний суспільний продукт. Теорія факторів виробництва. Техніко-економічні відносини. Фактори ефективності виробництва. Фондовіддача. Фондоємність.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Процес виробництва та його продукт
2. Розвиток суспільного виробництва: рушійні сили та етапи.
3. Підприємництво як фактор виробництва
4. Інтелектуальний капітал: сутність та значення в сучасному виробництві.
5. Механізми ціноутворення в ринковій економіці.
6. Знання як головний економічний ресурс сучасного виробництва.

Розв'язання задач

Задача 1. Земля, капітал, праця – базова класифікація факторів виробництва. Чи можливо віднести до капіталу гроші акції та облігації.

Задача 2. Визначте показники продуктивності праці (ПП), фондівіддачі (ФВ), фондомісткості (ФМ), фондоозброєності (ФО), матеріаломісткості (ММ), матеріаловіддачі (МВ), рентабельності (Р), якщо:

- а) обсяг реалізованої продукції (П) – 10000 грн.
- б) вартість основних фондів (ОФ) – 5000 грн.
- в) вартість сировини й матеріалів (М) – 1000 грн.
- г) собівартість продукції (СС) – 8000 грн.
- д) кількість працівників (К) – 20 осіб.

Задача 3. Вартість виробленої продукції складає 8 000 гр. од, вартість основних фондів, за допомогою яких вона вироблена – 4 000 гр. од, вартість використаних матеріалів – 2000 гр. од. Розрахуйте значення показників фондівіддачі та фондомісткості.

Задача 4. За 8 годин виробляється 16 виробів загальною вартістю 80 гривень. Як зміниться величина вартості одного виробу і всіх виробів, якщо:

- а) продуктивність праці зросте в 2 рази;
- б) інтенсивність праці збільшиться в 1,5 разів?

Задача 5. Вартість основних виробничих фондів – 100 тис. грн.

Чисельність тих, що працюють – 600 чоловік. Обсяг чистої продукції – 1200 тис. грн. Визначте рівень продуктивності праці, фондівіддачу і фондомісткість.

Задача 6. Витрати фірми на виробництво 15 тис. одиниць продукції протягом року склали: заробітна плата – 50 млн. грн. од.; сировина і матеріали – 18 млн. грн. од. Крім того, фірма орендувала виробничі приміщення за 96 млн. грн. од. в рік і використовувала власне обладнання, вартість якого становила 600 млн. грн. од., а термін окупності – 10 років. В кінці року всі витрати були зроблені і враховані. Вдалося реалізувати 100% випущених виробів за ціною 16 тис. грн. од. за штуку. Визначте прибуток, накопичений до кінця року.

Тема 4 Форми організації суспільного виробництва та їхня еволюція

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Натуральне та товарне виробництво: сутність та типи.
2. Економічні та неекономічні блага.
3. Товар і його властивості. Вартість.
4. Теорії вартості: трудова, маржиналістська та неокласична.
5. Теоретичні концепції виникнення та сутність грошей.
6. Функції грошей.
7. Закони грошового обігу.
8. Обіг готівкових і безготівкових грошей. Сучасні зміни у грошовому обігу. Закон грошового обігу.
9. Грошова система.
10. Інфляція: сутність, види, наслідки.

Ключові категорії:

Натуральне господарство. Абстрактна праця. Конкретна праця. Товар. Товарне виробництво. Проста (випадкова) форма вартості. Розгорнута форма вартості. Споживна вартість товару. Бартерний обмін. Теорія витрат виробництва. Закон економії часу. Закон вартості. Загальна форма вартості.

Банкнота. Валютний курс. Вартість товару. Вексель. Гроші як економічна категорія. Грошова маса. Грошовий ринок. Гроші як засіб обігу. Гроші як засіб платежу. Гроші як засіб заощадження. Гроші як міра вартості. Девальвація. Державна теорія грошей. Дефляція. Еволюційна концепція грошей. Емісія грошей. Закон грошового обігу. Золотий паритет. Інфляція. Кредитні гроші. Нуліфікація. Паперові гроші. Раціоналістична теорія грошей. Світові гроші. Система золотого стандарту. Теорія еволюційного походження грошей. Функції грошей.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Розвиток товару й товарного виробництва за сучасних умов.
2. Двоїстий характер праці, що створює товар.
3. Становлення і еволюція грошових відносин.
4. Сутність, функції та форми грошей.
5. Історичний досвід України у створенні національної грошової одиниці.
6. Ринок грошей та грошова система України.
7. Електронні гроші та форми їх використання.
8. Суть, причини і види інфляції. Інфляційні процеси в Україні.

Розв'язання задач

Задача 1. Сума цін товарів, що підлягають реалізації протягом року становить 148 млн. гр. одиниць., сума цін товарів, проданих у кредит – 38 млн. гр. одиниць, сума платежів по кредиту, термін яких наступив – 13 млн. гр. одиниць. Середнє число оборотів грошової одиниці – 7. В обіг випущено 23 млн. гр. одиниць у формі золотих монет. Скільки грошей має піти в скарб?

Задача 2. Якийсь громадянин Н., відмовившись від посади інженера з окладом 500 дол. на місяць, організував мале підприємство. Для цього він використовував особисті заощадження в сумі 1500 тис. дол. Крім того, було

залучено кредит в розмірі 5000 дол. Яку величину складуть економічні та бухгалтерські витрати відповідно, якщо річний відсоток за кредит становить 20%, а за вкладами громадян – 12 % річних ?

Задача 3. Грошова маса $M = 2$ млрд. гр. од. Грошова одиниця робить у середньому обороти, тобто $V = 4$. Умовний фізичний обсяг $Q = 500$ млн. од. Визначте середню ціну P , а також її зміну при зростанні M на 20 % і зниженні Q на 10 %.

Задача 4. Розрахуйте кількість грошей, необхідну для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці становить 4 оберти, середня ціна товару – 10 гр. од., фізичний обсяг реалізованої продукції – 150 одиниць, вартість товарів, цього року проданих у кредит, – 800 гр. од., сума повернених кредитів минулих років – 600 гр. од., взаємопогашені платежі – 200 гр. од.

Задача 5. Виходячи з рівняння $MV = PQ$, визначити обсяг грошової маси, якщо грошова одиниця робить у середньому 4 оберти на рік, середня ціна складає 200 гр. од., а умовний фізичний обсяг національного виробництва становить 500 млн. одиниць.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Тема 5 Ринкове господарство як невід'ємна складова товарного виробництва

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність та умови виникнення ринку. Риси, функції, структура та інфраструктура ринку.
2. Об'єктивна зумовленість та сутність ринкової інфраструктури. Основні суб'єкти ринкової економіки.
3. Сутність конкуренції. Форми конкуренції. Типи конкурентної поведінки. Функції конкуренції. Методи конкурентної боротьби. Позитивні й негативні наслідки конкуренції.
4. Монополія та типи монополізації. Види монополій. Монопольна влада. Економічні наслідки монополій.
5. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції.
6. Олігополістичний ринок. Сутність олігополії. Олігополія та конкуренція. Олігополія й економічна ефективність.
7. Держава як суб'єкт ринкового господарства. Антимонопольна політика й антимонопольне законодавство. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства. Проведення антимонопольної практики. Антимонопольна політика в Україні.

Ключові категорії:

Антимонопольна політика. Антимонопольне законодавство. Антимонопольна політика в Україні. Базові елементи ринку. Вільне ціноутворення. Види монополій. Економічні наслідки монополій. Класифікація ринків. Конкуренція. Кон'юнктура ринку. Критерії та межі монополізації економіки. Методи конкурентної боротьби. Моделі ринків. Монополістична

конкуренція. Монополія. Монопольна влада. Негативні наслідки конкуренції. Об'єкти ринкових відносин. Особливості монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Олігополія та конкуренція. Олігополія й економічна ефективність. Ринок. Ринкова структура. Суб'єкти ринкових відносин. Сутність конкуренції. Сутність олігополії. Умови функціонування ринку. Типи монополізації. Типи конкурентної поведінки. Функції конкуренції.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Історичний процес формування та розвитку ринка.
2. Ринкове господарство як невід'ємний компонент товарного виробництва.
3. Механізм функціонування ринку.
4. Теорія ринкових структур.
5. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.
6. Тіньовий ринок як фактор порушення ринкової рівноваги.
7. Соціально-економічна характеристика елементів ринку та умови їхнього формування в Україні.

Розв'язання задач

Задача 1. Проаналізуйте усі види ринкових структур та визначить, яким з них відповідає наступне:

- а) наявність на ринку однорідної продукції;
- б) у галузі функціонує лише дві фірми;
- в) роздрібний ринок картоплі в місті;
- г) ціни диктуються виробником.

Задача 2. Інтернет завдання: На офіційному сайті Антимонопольного комітету України (режим доступу: <http://www.amc.gov.ua>) знайдіть та проаналізуйте основні повноваження Антимонопольного комітету України. Яку роль грає антимонопольний комітет у підтриманні ринкового конкурентного середовища?

Тема 6 Механізм функціонування ринку

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Споживчий вибір. Корисність. Закон спадної граничної корисності.
2. Ефект доходу і ефект заміщення. Бюджетна лінія. Крива байдужості. Криві Енгеля.
3. Сутність попиту і фактори, що його визначають. Закон попиту. Винятки дії закону попиту. Крива попиту.
4. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції. Крива пропозиції та її властивості.
5. Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Фактори, які впливають на зміну ринкової рівноваги.
6. Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Концепція ціноутворення по Маршалу.
7. Еластичність попиту і пропозиції.

Ключові категорії:

Пропозиція. Попит. Ринкова рівновага. Еластичність попиту і пропозиції. Взаємозв'язок попиту та пропозиції. Еластичність попиту. Еластичність пропозиції. Закон попиту. Закон пропозиції. Рівноважна ціна. Ефект доходу. Ефект заміщення. Бюджетна лінія. Крива байдужості. Криві Енгеля. Корисність. Закон спадної граничної корисності.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Особливості формування і зміни кривих пропозицій у перехідних економічних системах.
2. Діалектика залежності попиту і пропозиції.
3. Державне регулювання ринкової економіки.
4. Сутність і закони попиту та пропозиції в ринковій економіці.

Розв'язання задач

Задача 1. Припустимо, споживач має дохід 10 тис грн. в місяць і весь дохід він повинен буде витратити на покупку двох товарів А і Б. Товар А коштує 250 грн., а товар Б – 500 грн. Намалюйте бюджетну лінію. Якою буде бюджетна лінія, якщо дохід споживача зростає до 12 тис. грн? Якою буде бюджетна лінія при доході 10 тис. грн., але при зниженні ціни товару А до 200 грн.

Задача 2. Як впливають перераховані в таблиці зміни на попит і пропозицію у разі, якщо початкова ситуація на ринку є рівноважною (поставте "галочки" у колонках, назва яких характеризує ефект зміни).

Таблиця 2.1 – Фактори на попит і пропозицію товару

Зміни за сталих умов	Зміщення кривої попиту	Рух вздовж кривої попиту	Зміщення кривої пропозиції	Рух вздовж кривої пропозиції
1. Ціни конкуруючих товарів				
2. Залучення нової технології				
3. Зміни моди на товар				
4. Зміни споживчих доходів				
5. Зміни цін на сировину				

Задача 3. Попит і пропозиція на ринку певного товару задані у вигляді функцій: $Q_D = 300 - P$; $Q_S = 8P - 60$. Визначити аналітично й графічно точку рівноваги на цьому ринку. Як зміниться ситуація на ринку, якщо буде встановлено фіксовані ціни: а) $P_1 = 35$ гр. од.; б) $P_2 = 45$ гр. од.? Проаналізуйте ситуацію графічно.

Задача 4. Попит та пропозиція на ринку певного товару задані аналітично: $Q_D = 7 - P$ та $Q_S = P - 1$. Визначити рівноважну ціну й обсяг продажу. Припустимо, що за кожну вироблену одиницю товару виробник отримує з бюджету 3 гр. од. субсидій. Визначити ціни з субсидією та без, обсяг продажу та розмірів субсидій.

Задача 5. Припустимо, що споживач має фіксований дохід 56 грн. Він купує два товари (товар А та В), ціни яких відповідно $P_A = 4$ грн., $P_B = 8$ грн. Визначити рівноважний набір товарів А і В та суму загальної корисності, використовуючи дані про граничну корисність товарів, які наведені у таблиці.

Таблиця 2.2 – Гранична корисність благ А і В

Одиниць товару А	1	2	3	4	5	6	7
MUA (ютилей)	20	16	14	12	10	8	6
Одиниць товару В	1	2	3	4	5	6	7
MUB (ютилей)	56	48	40	32	24	16	8

Тема 7 Підприємство у ринковій економіці

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Підприємницька діяльність, її сутність та різноманітність організаційних форм.
2. Теорія фірми. Ресурси фірми. Капітал фірми: сутність, структура, оборот та кругообіг.
3. Виробництво і виробнича функція.
4. Витрати виробництва і прибуток.
5. Управління фірмою. Менеджмент та маркетингова діяльність фірми.

Ключові категорії:

Підприємство (фірма), форми підприємств, ізокванта, ізокошта, ефект масштабу, капітал, кругообіг і оборот капіталу, види капіталу (фіктивний, постійний, змінний, основний, оборотний), фізичний і моральний знос, сукупний та граничний продукт, витрати виробництва (зовнішні, внутрішні, сукупні, середні, граничні), доходи підприємців (сукупні, середні, граничні), прибуток (нормальний, економічний, бухгалтерський), максимізація прибутку, норма прибутку, капітал сфери обігу (торговельний, позичковий, акціонерний), реструктуризація підприємств, менеджмент, маркетинг, консалтинг,

контролінг, інжиніринг.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Становлення і розвиток підприємництва та конкурентного середовища в економіці постсоціалістичних країн.
2. Вплив макроекономічної політики на підприємства.
3. Фірми в умовах ринку: сучасні тенденції розвитку.
4. Капітал підприємства: основні теорії, структура, кругообіг і оборот капіталу.
5. Витрати та прибуток як економічні категорії.
6. Витрати виробництва в системі економічного відтворення.
7. Формування прибутку при регулюванні цін природних монополій.
8. Максимізація прибутку підприємств.
9. Роль граничних витрати при формуванні стратегії фірми.

Розв'язання задач

Задача 1. Заповніть таблицю.

Таблиця 2.3 – Вихідні дані

Кількість одиниць праці (L)	Сукупний продукт (TP)	Граничний продукт (MP)	Середній продукт (AP)
1	4		
2	7		
3		8	
4		1	
5			3,2

Побудуйте криві сукупного, граничного і середнього продукту фірми.

За якої кількості одиниць праці крива MP перетне криву AP? Яку економічну закономірність відображають ці графіки?

Задача 2. На основі даних таблиці розрахуйте граничний та середній продукт фірми.

Таблиця 2.4 – Сукупний, граничний та середній продукт фірми

L	TP	MP	AP
1	0		
2	250		
3	700		
4	1120		
5	1460		
6	1670		
7	1700		
8	1690		

Задача 3. Використовуючи наступні дані, визначте ефект масштабу при переході від технології А до Б, від Б до В, від В до Г.

Таблиця 2.5 – Вихідні дані

	L	K	Q
A	40	20	200
Б	60	30	400
В	120	60	800
Г	180	90	880

Задача 4. У таблиці представлені дані про загальні витрати фірми за різних обсягів виробництва.

Таблиця 2.6 – Витрати виробництва

Випуск продукції, шт.	Загальні витрати, тис. гр. од.	Середні змінні витрати, тис. гр. од.	Граничні витрати, тис. гр. од.	Загальний дохід, тис. гр. од.	Прибут ок, тис. гр. од.
Q	TC	AVC	MC	TR	EP
0	4				
1	7				
2	11				
3	16				
4	24				
5	34				

а) визначте величину постійних витрат, розрахуйте змінні, середні і граничні витрати фірми;

б) визначте загальний дохід і прибуток фірми при ціні виробленої продукції 7 тис. гр. од.

Задача 5. Ви працювали PR-менеджером у корпорації «Бета» і отримували 24 тис. гр. од. заробітної плати за рік, але Ви вирішили заснувати власну фірму. Річна оренда приміщення обійшлася Вам у 32 тис. гр. од., оренда обладнання – у 64 тис. гр. од. Для оплати ліцензії Ви взяли 1 тис. гр. од. з власного строкового рахунку в банку у 20 тис. гр. од., на які нараховувалось 20% річних. Витрати на сировину і матеріали становили 10 тис. гр. од. на рік. Очікуваний річний дохід становить 200 тис. гр. од.

Визначте величини бухгалтерського та економічного прибутків і поясніть, чи було б доцільним Ваше рішення щодо заснування власного бізнесу?

Тема 8 Конкуренція і монополія у ринковій економіці

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Класифікація ринкових структур.
2. Конкуренція, її сутність та основні функції в ринковій економіці.
3. Види економічної конкуренції.
4. Монополія: причини виникнення, суть та основні форми.
5. Антимонопольна політика держави.

Ключові категорії:

Конкуренція, функції конкуренції, плюси та недоліки конкуренції, досконала та недосконала конкуренція, монополія, олігополія, монополістична конкуренція, форми монополій (адміністративна, природна, економічна), типи монопольних об'єднань (трести, картелі, синдикати, корпорації), монопольна ціна, монопольний прибуток, дискримінація, антимонопольне регулювання, антимонопольне законодавство.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Конкуренція як важливий чинник ефективного функціонування ринку.
2. Особливості конкуренції в Україні.
3. Ринкові структури недосконалої конкуренції.
4. Сутність монополії та проблеми монополізації національної економіки.
5. Антимонопольне регулювання економіки й антимонопольна політика України.

Розв'язання задач

Задача 1. На ринку держави А представлена тільки одна фірма, що володіє технологією збільшення міцності металічних виробів. Ця фірма самостійно призначає ціни на свою продукцію. Який тип недосконалої конкуренції ілюструє дана ситуація?

Задача 2. Чи існує точка зору, що конкуренція завжди сприяє ефективному розвитку економіки? Ви погоджуєтесь з такою точкою зору? Наведіть аргументи стосовно вашої думки.

Задача 3. У таблиці представлені дані щодо ціни за одиницю продукції та відповідні їй величини загальних витрат фірми, що працює на ринку досконалої конкуренції.

Таблиця 2.7 – Витрати виробництва

Ціна за одиницю продукції, P	Випуск продукції, Q	Загальний дохід, TR	Граничний дохід, MR	Загальні витрати, TC	Граничні витрати, MC	Прибуток на одиницю продукції, MR-MC	Загальний прибуток, PR
40	0			20			
40	1			70			
40	2			110			
40	3			140			
40	4			160			
40	5			185			
40	6			215			
40	7			250			
40	8			290			

Продовження таблиці 2.7							
40	9			335			
40	10			385			
40	11			440			
40	12			500			

- 1) Заповніть таблицю.
- 2) Які обсяги виробництва продукції відповідають точкам беззбитковості фірми?
- 3) Визначте, на який розмір максимального прибутку може розраховувати фірма.
- 4) За якого обсягу виробництва досягається максимум прибутку?
- 5) Поясняйте, яким чином пов'язані між собою ціна та граничний дохід фірми.
- 6) Зобразіть на одному рисунку залежність загальної виручки (TR) та загальних витрат (TC) від обсягу продажу (Q). Позначте обсяг виробництва, за якого фірма отримує максимальний прибуток.

Задача 4. Відвідайте сайт Державної служби статистики України та проаналізуйте дані стосовно питомої ваги підприємств за розміром та величиною річного доходу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Тема 9 Основні результати і показники макроекономіки

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Національне виробництво і відтворення: зміст, види та пропорції.
2. Основні макроекономічні показники. Методика розрахунку основних макроекономічних показників.
3. Формування та розподіл національного продукту.
4. Сукупний попит та сукупна пропозиція. Макроекономічна рівновага.

Ключові категорії:

Система національних рахунків, національне багатство, валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), чистий національний продукт (ЧНП), національний дохід (НД), кінцеві товари та послуги, проміжні товари та послуги, додана вартість, подвійний рахунок, валові інвестиції, чисті інвестиції, амортизація, чистий експорт, непрямі податки, резиденти, номінальний ВВП, реальний ВВП, дефлятор ВВП, індекси цін Ласпейреса, Пааше і Фішера, сукупний попит, крива сукупного попиту, зміна обсягу сукупного попиту, сукупна пропозиція, сукупна пропозиція у довгостроковому та короткостроковому періоді, кейнсіанський відрізок кривої AS, проміжний відрізок кривої AS, вертикальний відрізок кривої AS, модель AD–AS, ефект храповика.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Поняття та структура національної економіки.
2. Проблеми виміру національного виробництва.
3. Особливості застосування показників системи національних рахунків в Україні.

4. Валовий внутрішній продукт: вимір, структура, розподіл.
5. Вплив нецінових факторів на макроекономічні процеси в економіці.
6. Сукупний попит і проблеми його формування в Україні.
7. Сукупна пропозиція і проблеми її формування в Україні.

Розв'язання задач

1. Економіка країни характеризується такими макроекономічними показниками (млрд. грн.): валовий випуск (ВВ) становить 250, матеріальні витрати (МВ) дорівнюють 130, податок на додану вартість (ПДВ) складає 30, інші продуктові податки (ПП) – 20, субсидії (С) – 15 грошових одиниць. Розрахуйте ВВП за виробничим методом.

2. За даними таблиці розрахувати показник ВВП.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані

Стадія виробництва	Вартість придбаних сировини і матеріалів	Ціна реалізації готової продукції
Виробництво вовни	-	10
Прядіння вовняних ниток	10	15
Виробництво тканини	15	24
Пошив костюмів	24	30
Реалізація готової сукні	30	33

3. Припустимо, що сектор підприємництва складається з трьох фірм. Визначити на основі даних таблиці 1 (млрд. грн.) наступні макроекономічні показники: ВВП, ЧНП, НД.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані

Показники	Фірма А	Фірма Б	Фірма В
Валовий випуск	300	200	450
Амортизація	20	50	20
Непрямі податки	40	30	50
Напівфабрикати, що купуються у фірми Б	70	-	50
Комплектуючі, що купуються у фірми А	-	40	20
Комплектуючі, що купуються у фірми В	20	30	-

4. Заповніть пропуски у таблиці 1 та визначте, який саме рік обрано в якості базового.

Таблиця 3.3 – Показники ВВП

Рік	Реальний ВВП	Індекс цін, %	Номінальний ВВП
1		122	108
2	96		124
3	135	72	
4		100	70

5. Розрахуйте дефлятор ВВП, якщо були вироблені товари А, С та В у кількості 100 000, 75 000 та 50 000 одиниць відповідно та продані за ціною 100, 150 та 75 грошових одиниць. У минулому році ціни були відповідно 60, 90 та 80 грошових одиниць за одиницю товару.

6. Припустимо, що виробляються і споживаються 3 блага. У таблиці представлені кількість і ціна (за одиницю) кожного з них за два періоди. Розрахуйте індекс Ласпейреса, індекс Пааше та індекс Фішера, якщо 1 рік базовий.

Таблиця 3.4 – Вихідні дані

Роки	1 рік		2 рік	
	Ціна	Кількість	Ціна	Кількість
Шампунь	3	4	5	3
Взуття	60	9	75	7
Меблі	320	2	210	4

7. У таблицю включені нецінові чинники, які впливають на динаміку основних компонентів AD:

Таблиця 3.5 – Фактори впливу на сукупний попит

Чинники	Компонент AD	Зміна
1.Збільшення населення	Споживання	Збільшення через зростання чисельності споживачів
2.Скорочення пропозиції грошей		
3.Підвищення індивідуальних податків		
4.Очікувана рецесія в інших країнах.		
5.Підвищення цін на житлові будинки.		
6.Очікувана рецесія в економіці.		

8. Параметри сукупного попиту та пропозиції в гіпотетичній економіці мають наступні значення.

Таблиця 3.6 – Вихідні дані

ВВП реальний, на який пред'явлено попит, грош. од.	Індекс цін	ВВП реальний, представлений для продажу, грош. од.
125	400	205
145	350	205
165	300	195
185	260	185
205	200	175

а) Побудуйте графіки сукупного попиту та сукупної пропозиції. Яким буде рівноважний рівень цін та рівноважний обсяг ВВП в цій гіпотетичній економіці?

б) В яких межах зміниться обсяг реального ВВП на класичній ділянці кривої сукупної пропозиції?

в) Якщо покупці скорочують споживання реального обсягу ВВП на 100 грошових одиниць за даного рівня цін, які фактору можуть призвести до такої зміни у сукупному попиті? Яким буде новий рівноважний рівень цін та рівноважний обсяг національного виробництва? На якому відрізку кривої сукупної пропозиції – кейнсіанському, проміжному або класичному – змінилась рівновага?

Тема 10 Макроекономічна нестабільність і економічне зростання.

Інфляція, безробіття

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Циклічність економічного розвитку. Державна політика згладжування циклів.
2. Кризи: визначення, класифікація та причини виникнення. Управління кризами.
3. Інфляція як фактор макроекономічної нестабільності. Соціально-

економічні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика держави.

4. Безробіття: суть, види та наслідки. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.

5. Економічне зростання: сутність, типи і фактори. Основні моделі економічного зростання.

Ключові категорії:

Циклічні коливання, циклічність, теорії циклів, фази циклів (криза, депресія, поживлення, підйом), регулювання циклів, інфляція, види інфляції, темпи інфляції (помірна, галопуюча та гіперінфляція), інфляція попиту, інфляція пропозиції, теорія адаптивних сподівань, теорія раціональних сподівань, зайнятість, безробіття, крива Філіпса, види безробіття, рівень безробіття, ринок праці, відтворення робочої сили, закон Оукена, економічне зростання, показники економічного зростання, моделі економічного зростання, типи економічного зростання (екстенсивний, інтенсивний, змішаний), економічна рівновага.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Природа і специфіка економічної динаміки.
2. Безробіття: сутність та соціально-економічні наслідки.
3. Державне регулювання ринку робочої сили та державна система забезпечення зайнятості.
4. Роль держави у регулюванні відтворення робочої сили.
5. Соціально-економічні наслідки інфляції та державна антиінфляційна політика.
6. Науково-технічна революція та її роль в економічному зростанні.

Розв'язання задач

1. Припустимо, що за відсутності інфляційних процесів реальна процентна ставка становила 5 %.

а) Який розмір номінальної процентної ставки гарантує ту ж саму реальну

процентну ставку при зростанні інфляції до 15 %?

б) Чому позичальники можуть погодитися платити таку високу номінальну ставку?

2. Припустимо, що надається кредит у 100 (ум. гр. од.) за нульового рівня інфляції. При цьому кредитор розраховує отримати 105 (ум. гр. од.). Але в економіці почалися інфляційні процеси і рівень інфляції становить 15 %.

а) Хто за цих умов буде мати вигоду, а хто понесе втрати?

б) Обрахуйте ці витрати.

3. У таблиці наведені дані, які характеризують обсяги фактичного та потенційного ВВП (млрд. ум. гр. од.). В n -му році економіка розвивалася в умовах повної зайнятості при рівні природного безробіття 6%.

Таблиця 3.6 – Вихідні дані

Роки	ВВП потенційний (Y_p)	ВВП фактичний (Y)
n	3700	3700
$n + 1$	3800	3705
$n + 2$	4125	3712,5

а) Розрахуйте за даними $n+1$ року різницю між фактичним (Y) та потенційним (Y_p) обсягом ВВП: 1) в абсолютному і 2) процентному вираженні.

б) Використовуючи закон Оукена, визначте рівень безробіття в $n+1$ році.

в) Зробіть аналогічні розрахунки для $n+2$ року.

4. У таблиці наведені наступні дані:

Таблиця 3.7 – Розрахунок темпу інфляції

Роки	Індекс цін, %	Темп інфляції, %
1	100	
2	115	
3	127	
4	131	

а) Розрахуйте рівень (темп) інфляції для кожного року.

б) Використовуючи «правило величини 70», визначте кількість років, необхідних для подвоєння цін.

в) Визначте проценту зміну реального доходу, якщо номінальний дохід у другому році в порівнянні з першим збільшився на 21% і в третьому в порівнянні з другим на 7%.

г) Якщо номінальний дохід у другому та третьому роках дорівнював 25 000 доларів, яка абсолютна величина реального доходу в ці роки?

5. У складі робочої сили регіону, яка становить 183 тис. чол., 12 тис. чол. не мають постійного місця роботи. Визначте рівень зайнятості в регіоні.

1) Робоча сила області становить 946 тис. чол., серед яких 824 тис. чол. зайняті в різних сферах економічної діяльності. Визначте рівень безробіття.

2) Визначте кількість робочої сили деякого регіону, якщо чисельність структурних безробітних 8 тис. чол., чисельність циклічних безробітних – 3,8 тис. чол., а рівень циклічного безробіття 2,2 %.

3) Фактичний ВВП країни становить 520 млрд. гр. од. Визначте розмір потенційного ВВП та втрат ВВП внаслідок безробіття, якщо рівень фрикційного безробіття становить 4,6 %, рівень циклічного безробіття – 4,3 %, а число Оукена – 2,5.

6. Визначте, який тип інфляції (інфляцію попиту чи інфляцію пропозиції) викликають наступні події:

а) значне зростання державних витрат на розвиток житлового будівництва;

б) значне зниження продуктивності праці;

в) зростання пенсій, стипендій та інших соціальних виплат;

г) значне скорочення податків на особисті доходи громадян;

д) скорочення видобутку природного газу.

7. Інфляція в першому році склала 14 %. Як змінились ціни в наступному році, якщо за два роки рівень цін підвищився на 19 %?

Тема 11 Основні напрями регулювання економіки

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Фінансова система: необхідність, зміст, структура та функції фінансів.

Державний бюджет, бюджетний дефіцит і державний борг.

2. Основи оподаткування.

3. Грошовий ринок: попит на гроші, пропозиція грошей. Грошово-кредитна політика держави, її види.

4. Кредитна система та її структура. Форми і функції кредиту.

5. Причини нестабільності грошово-кредитної системи та заходи щодо її стабілізації.

Ключові категорії:

Фінанси, функції фінансів (розподільча, контролююча, стимулююча, фіскальна), фінансова система, принципи фінансової системи, централізовані фінанси, децентралізовані фінанси, державний бюджет, державні витрати, бюджетний дефіцит, державний борг, податки, види податків, податково-бюджетна політика, кредит, форми кредиту, функції, кредиту, банки, кредитно-банківська система, гроші, попит та пропозиція грошей, грошовий ринок, грошово-кредитна політика.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Фінанси в системі економічних відносин.

2. Сутність і структура державного бюджету. Джерела покриття державного боргу.

3. Сутність і структура податків. Податкова система в Україні.

4. Роль кредиту в сучасній ринковій економіці.

5. Банківська система та її основні елементи.

Розв'язання задач

1. Попит з боку угод на гроші дорівнює 400 млрд. дол.

Заповніть таблицю і розрахуйте рівноважну ставку відсотка, якщо пропозиція грошей складе 510 млрд. дол.

Визначте величину рівноважної ставки відсотка, якщо пропозиція грошей зросте до 530 млрд. дол.; скоротилася до 450 млрд. дол.

Таблиця 3.7 – Розрахунок попиту на гроші

Ставка відсотка	Попит на гроші з боку активів	Загальний попит на гроші
14	30	
13	50	
12	70	
11	90	
10	110	
9	130	
8	150	

2. В таблиці наведено головні інструменти монетарної політики, за допомогою яких держава може вплинути на найважливіші макроекономічні показники. Заповніть наведену нижче таблицю, поставивши ↑, якщо досягається підвищення показника, і ↓, якщо досягається зниження показника. Визначте характер монетарної політики (політика дорогих грошей, політика дешевих грошей).

Таблиця 3.8 – Фактори впливу

Інструменти	Дії	Вплив на грошову пропозицію	Вплив на відсоткову ставку	Вплив на сукупні видатки	Вплив на ВВП	Характер політики
Операції на відкритому ринку	Зростання					
	Зменшення					
Розмір облікової ставки	Збільшення					
	Зменшення					
Норми банківських резервів	Підвищення					
	Зниження					

3. Попит на ринку грошей описується рівнянням: $M_D = 290 - 800r$, а пропозиція грошей – 50 млрд. грн. Визначте рівноважну ставку відсотку. Як зміниться ставка відсотку, якщо центральний банк здійснить додаткову емісію у розмірі 8 млрд. грн.?

4. Відомо, що на початку року обсяг грошової маси в країні становив 26 млрд. грн. Центральний банк протягом року здійснив додаткову емісію ще 6

млрд. грн. Швидкість обертання грошей в країні становила 8 обертів за рік. Визначте якою була сумарна вартість проданих за рік товарів та послуг.

Тема 12 Формування і закономірності розвитку світового господарства

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність, етапи становлення, основні риси та структура світового господарства.
2. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства.
3. Світова торгівля: сутність та структура. Теорії торгівлі.
4. Міжнародна валютна система та міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини.
5. Міжнародна міграція капіталу та інвестиційна політика держави.
6. Міграція населення і світовий ринок праці.
7. Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.
8. Зовнішньоекономічна політика держави.
9. Сучасна глобалізація світогосподарських зв'язків і загально цивілізаційні проблеми людства.

Ключові категорії:

Світове господарство, структура світового господарства, угруповання країн, критерії розвитку, міжнародні економічні відносини, міжнародний поділ праці, міжнародна спеціалізація, міжнародна кооперація, форми міжнародних економічних відносин, транснаціональні корпорації, транснаціональні банки, глобалізація, інтернаціоналізація, інтеграція, світовий ринок, свобода торгівлі, протекціонізм, теорії торгівлі, міграція робочої сили, платіжний баланс, торговий баланс, міжнародні організації, зовнішньоекономічна політика, загально цивілізаційні проблеми людства.

Завдання для самостійної роботи

Тематика фіксованих виступів на практичному занятті

1. Світове господарство: сутність та структура.
2. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки.
3. Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми.
4. Сучасні тенденції розвитку світової торгівлі. Торговельний і платіжний баланс.
5. Проблеми міжнародної міграції капіталу.
6. Сутність і причини, форми і тенденції розвитку міграції робочої сили.
7. Глобалізація світогосподарських зв'язків: вигоди та загрози?
8. Взаємопов'язаний характер, економічні основи та шляхи вирішення глобальних проблем сучасності.

Розв'язання задач

1. Якщо Україна продає в Німеччину зерно, а Німеччина постачає в Україну станки. Можна вважати це міжнародним поділом праці, міжнародним поділом інших факторів виробництва, міжнародним кооперуванням праці, чи першим, другим і третім?

2. Яке з наведених визначень більшою мірою визначає сутність світового господарства? Наведіть аргументи за і проти.

а) світове господарство – це сукупність національних господарств, взаємопов'язаних міжнародним поділом праці, міжнародними економічними відносинами;

б) світове господарство – сукупність національних економік країн світу, поєднаних мобільними факторами виробництва;

в) сучасне світове господарство – це сукупність національних економік, що перебувають у тісній взаємодії і взаємозалежності, глобальний економічний механізм, підпорядкований об'єктивним законам ринкової економіки;

г) світове господарство – це сукупність міжнародних економічних відносин у взаємозв’язку з продуктивними силами та відповідним механізмом регулювання й управління.

3. Україна купила у Польщі сушену картоплю, яку виробило спільне українсько-польське підприємство. Які форми міжнародних економічних відносин відображає ця угода?

4. Існує думка, що економічна інтеграція між країнами, що розвиваються, не забезпечує зростання їх добробуту, оскільки у них просто немає достатнього асортименту товарів для ефективної взаємної торгівлі. Яка ваша думка?

ПОРЯДОК ОБРАННЯ ТА ПРАВИЛА ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ТА ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Порядок обрання студентом заочної форми навчання теми контрольної роботи з дисципліни «Економічна теорія»

Контрольна робота виконується у формі реферату із самостійною розробкою студентом однієї з наведених далі тем. Тему контрольної роботи студент обирає згідно з останніми двома цифрами власної залікової книжки.

Наприклад:

- № 22105 – тема № 5,
- № 22150 - тема № 50,
- № 22151 - тема № 1,
- № 22176 - тема № 26,
- № 22199 - тема № 49,
- № 22200 - тема № 50.

Теми контрольних робіт з дисципліни

1. Предмет і методи економічної теорії.
2. Предмет і функції економічної теорії.
3. Основні методи пізнання соціально-економічних процесів.
4. Основні функції економічної теорії та методи дослідження економічних процесів.
5. Процес суспільного виробництва.
6. Фактори виробництва і суспільна праця.
7. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації.
8. Роль економічного прогресу в розвитку сучасної цивілізації.
9. Економічна система суспільства і власність.
10. Економічна система. Способи і типи суспільного виробництва.
11. Економічні потреби і інтереси.
12. Економічні потреби суспільства та їх взаємозв'язок з виробництвом.

Економічні інтереси.

13. Сучасний поділ праці.
14. Сучасні тенденції розвитку суспільного поділу праці.
15. Людина – основне джерело і критерій соціально-економічного прогресу.
16. Людина як елемент продуктивних сил, суб'єкт суспільних відносин і кінцева мета виробництва.
17. Багатство людського суспільства як результат і умова суспільно-економічного розвитку.
18. Економічна сутність суспільного багатства.
19. Характеристика товарного виробництва.
20. Основні риси товарного виробництва.
21. Товар і його властивості.
22. Суперечності товарного господарства.
23. Теорії вартості.
24. Витратні концепції створення вартості.
25. Розвиток форм вартості та виникнення грошей.
26. Гроші як економічна категорія.
27. Функції грошей як загального еквіваленту.
28. Концепції грошей і сучасні зміни в грошовому обігу.
29. Еволюція товарно-грошових відносин у товарно-кредитні.
30. Основні рушійні сили та економічні закони товарного виробництва.
31. Закон вартості і його роль у розвитку товарного виробництва.
32. Сутність ринку, його функції та умови формування.
33. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.
34. Структура ринкової економіки та її моделі.
35. Сучасний ринок, його структура і функції.
36. Конкуренція і монополія у ринковій системі.
37. Основи саморегулювання ринкової економіки.
38. Економічна роль держави у ринковій економіці.

- 39. Мікроекономічний рівень господарювання і форми його організації.
- 40. Співвідношення попиту та пропозиції. Ціноутворення.
- 41. Витрати виробництва і прибуток.
- 42. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності.
- 43. Капітал і підприємництво.
- 44. Підприємництво і підприємство (фірма).
- 45. Підприємництво в умовах ринкового господарювання.
- 46. Теоретичні основи економіки домогосподарства.
- 47. Домогосподарство як один із суб'єктів ринкової економіки.
- 48. Функції домогосподарства в ринковій економіці.
- 49. Оптимальний план споживання домогосподарства в ринковій економіці.
- 50. Основні фактори, що впливають на попит і пропозицію домогосподарства в ринковій економіці.

*Вимоги до оформлення контрольної роботи студентами заочної
форми навчання з дисципліни*

Виконання контрольної роботи необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань з дисципліни. Контрольна робота дозволяє студентам опанувати необхідними практичними навичками при вирішенні конкретних практичних завдань, розвитку навичок самостійної роботи й оволодіння методикою ведення наукових досліджень.

Метою виконання контрольної роботи є: закріплення, поглиблення і узагальнення знань, отриманих студентами під час набуття теоретичних і практичних навичок.

При виконанні контрольної роботи студент повинен продемонструвати вміння у сфері науково-дослідної діяльності, роботи з готовими матеріалами, уміння творчого й оригінального вирішити поставлені завдання.

Контрольну роботу студенти виконують самостійно протягом вивчення дисципліни з проведенням консультацій викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольна робота включає наступні елементи наукового дослідження:

- 1) практична значущість;
- 2) комплексний і системний підходи до вирішення поставленого завдання;
- 3) використання сучасних теоретичних методологій і наукових розробок та досліджень за даною темою;
- 4) застосування творчого підходу й відбиття власного бачення вирішення поставленого завдання.

Практична значущість полягає в обґрунтуванні реальності і її результатів для потреб практики. Під реальністю розуміється робота, що за своїм змістом відповідає існуючим проблемам і результати якої можуть бути використані для вирішення існуючих проблем.

Комплексний і системний підходи використовують для розкриття теми й полягають у тому, що предмет дослідження підлягає багатобічному вивченню: теоретичні положення, практичні рішення й наробітки, аналіз, шляхи й умови реалізації поліпшення. При цьому необхідно дотримувати взаємозв'язок, послідовність і логічність викладу матеріалу; використати сучасні теоретичні методології, наукові розробки і дослідження по даній темі.

Контрольна робота повинна містити наступні розділи:

1. Зміст або план роботи передбачає такі розділи: виступ, основна частина (2-3 питання), висновки, список використаних літературних джерел. План відбиває назви розділів (параграфів і т.п.) письмової роботи, які розкривають її зміст.

2. Вступ. Вступ розкриває сутність, стан наукового завдання і його значення. Тут же вказують мету й завдання дослідження, актуальність обраної теми, предмет та об'єкт дослідження.

3. Основна частина. Розкриває наукове дослідження й відповідає обраній темі, вступу й висновкам (1, 2 та 3 питання).

4. Висновки. У висновках указуються результати, отримані при проведенні дослідження, пропозиції або рекомендації щодо вирішення поставленого завдання відповідно до результатів дослідження.

5. Список літератури. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків.

6. Вимоги до оформлення. Обсяг роботи 20 друкованих сторінок, шрифт Times New Roman, 14, полуторний інтервал, відступ 1,5; поля 20 мм.

ПОРЯДОК, МЕТОДИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Контроль є обов'язковим елементом навчання як складника процесів освіти, пізнання. Практика і чисельні наукові дослідження підтверджують стимулюючу роль різноманітних видів контролю в мотиваційній поведінці студентів.

Рейтингова система спрямована на підвищення виховної ролі навчальної дисципліни, стимулює самостійну роботу студентів, спонукає їх до ініціативи. Одним із елементів рейтингової системи є тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів, який дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів.

Для визначення рівня знань, умінь і навичок студентів під час вивчення модуля «Економічна теорія» використовуються наступні форми та методи контролю:

1) **поточний контроль** за результатами вивчення кожного змістового модуля передбачає виявлення рівня засвоєння студентом лекційного матеріалу й уміння використовувати його для вирішення практичної ситуації, наводиться у вигляді письмової роботи, яка передбачає тестування та розв'язання задач;

2) оцінювання роботи студентів на практичних заняттях, передбачає оцінку систематичності й активності роботи студента під час обговорення питань тієї чи іншої теми;

3) підсумковий контроль. За умовами кредитно-модульної системи організації навчального процесу до підсумкового контролю допускаються студенти, які набрали в сумі за змістовими модулями більше ніж 35% балів від загальної їхньої кількості в цілому за модулем, або більше 50% балів поточного контролю за усіма змістовими модулями. Підсумковий контроль проводиться у письмовій формі.

Отримані під час вимірювання різними методами оцінки, бали, відсотки складають врешті комплексну оцінку. Комплексна оцінка враховує також і систему заохочувальних балів, які отримав студент протягом семестру.

Результати тестування, виконання тематичних робіт, розв'язання задач, заохочувальні та штрафні бали перераховуються відповідно до системи оцінювання, які подані в таблиці.

Залік з курсу «Економічна теорія» проводиться за завданнями, складеними відповідно до програми дисципліни.

Залікові питання з дисципліни «Економічна теорія»

1. Виникнення економічної теорії.
2. Предмет, структура і функції економічної теорії.
3. Принципи і методи пізнання економічного життя суспільства.
4. Виробництво, як процес суспільної праці. Фактори виробництва.
5. НТР та ефективність суспільної праці.
6. Формулювання основ постіндустріальної цивілізації.
7. Зміст економічної системи та її структурні елементи.
8. Відносини власності та новітні тенденції в їх розвитку.
9. Економічні потреби та інтереси.
10. Суспільний поділ праці – джерело соціально-економічного розвитку.
11. Людина як джерело і критерій соціально-економічного прогресу.
12. Сутність багатства людського суспільства.
13. Характеристика товарного виробництва.
14. Товар та його властивості.
15. Теорії вартості.
16. Розвиток форм вартості та виникнення грошей.
17. Функції грошей як загального еквівалента.
18. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.
19. Сучасний ринок, його структура і функції.
20. Конкуренція і монополія в ринковій системі.

21. Мікроекономічний рівень господарювання.
22. Економічна природа попиту та пропозиції.
23. Фактори, що визначають попит та пропозицію.
24. Еластичність попиту та пропозиції.
25. Сутність ціноутворення.
26. Фактори та методи ринкового ціноутворення.
27. Вироби виробництва і прибуток.
28. Капітал і підприємництво.
29. Підприємство в умовах ринкового господарства.
30. Макроекономічний рівень господарювання і система національних рахунків.
31. Економічна рівновага і циклічність суспільного виробництва.
32. Макроекономічна нестабільність. Безробіття, інфляція та їх вимірювання.
33. Особливості відтворення в аграрній сфері економіки.
34. Земельна рента.
35. Сутність і структура фінансової системи у суспільному відтворенні.
36. Бюджетна система.
37. Кредитно-грошова та валютна системи.
38. Державна політика доходів.
39. Сутність і механізм розподілу доходів.
40. Заробітна плата і доходи від індивідуальної трудової діяльності.
41. Сімейні доходи і структура їх використання.
42. Формування економічних передумов переходу до соціально орієнтованого ринкового господарства.
43. Формування і закономірності розвитку міжнародної економіки.
44. Суть і форми міжнародних відносин.
45. Міжнародна економічна інтеграція.
46. Економічні аспекти глобальних проблем.
47. Політика державного регулювання економіки.
48. Податково-бюджетна політика держави.

Таблиця 18 – Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за Шкалою ЄКТС
	Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики, диф. заліку	Для заліку	
90 – 100	відмінно	зараховано	A
82 – 89	добре		B
74 – 81			C
64 – 73			D
60 – 63	задовільно		E
35 – 59	Незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання	Fx
0 – 34	З обов’язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	F

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В. Д. Макроекономіка : навч. посіб. / В. Д. Базилевич. – Київ : КНЕУ, 2005. – 456 с.
2. Воронкова В. Г. Соціально-економічне прогнозування : навч. посіб. / В. Г. Воронкова. – Київ : ВД «Професіонал», 2004. – 288 с.
3. Економічна теорія : навч. посіб. / [В. П. Решетило, Г. В. Стадник та ін.] ; за заг. ред. В. П. Решетило ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014. – 290 с.
4. Економічна теорія. Політекономія : підручник / [за ред. В. Д. Базилевича]. – [8-ме вид., перероб. і допов.]. – Київ : Знання, 2012. – 702 с.
5. Економічна теорія – політекономічний контекст: навч. посіб. / П. М. Макаренко, Л. Ю. Мельник, А. П. Макаренко, Л. Л. Мельник. – [2-ге вид., доопрац. і допов.]. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010. – 211 с.
6. Решетило В. П. Экономическая теория : учеб. пособ. / В. П. Решетило, О. Ю. Егорова; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2016. – 197 с.
7. Кальченко С. В. Політична економія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. В. Кальченко, І. О. Щєбликіна, Д. Г. Легеза. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2012. – 317 с.
8. Основи економічної теорії : навч. посіб. / [П. В. Круша та ін.]; за заг. ред. П. В. Круша, В. І. Депутат, С. О. Тульчинська. – Київ : Каравела, 2016. – 448 с.
9. Максименко І. А. Політична економія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. А. Максименко; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Чернівці : Прут, 2012. – 597 с.
10. Макконнелл К. Р. Экономикс: пер. с англ. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – Москва : Инфра – М, 2003. – 940 с.
11. Макроекономіка : навч. посіб. / за ред. В. П. Решетило. – Харків: ХНАМГ, 2013. – 295 с.

12. Макроэкономика : учебник / под общ. ред. Л. С. Тарасевича. – СПб.: Экономическая школа, 2004. – 230 с.
13. Менкью Г. Макроэкономика / Г. Менкью – Москва: Изд. МГУ, 1994. – 736 с.
14. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку / Й. Шумпетер. – Київ: КМА, 2011. – 241 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки

до організації самостійної роботи, практичних занять та виконання письмових
робіт з дисципліни

«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

(для підготовки бакалаврів усіх напрямів)

Укладачі: **ФЕДОТОВА** Юлія Володимирівна,
РИБАК Ганна Іванівна

Відповідальний за випуск *М. С. Наумов*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання Ю. В. Федотова

—
План 2016, поз. 306 М

—
Підп. до друку 22.11.2016 р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60 x 84/16
Ум. друк. арк. 1,5
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014 р.